

دانش پزشکی در ایران باستان

۲۵ شهریور ۱۳۹۳ ساعت ۱۲:۵۷

یکی دانشهایی که ایران زمین در آن نقش مهمی را ایفا کرده دانش پزشکی است. دانش پزشکی در ایران پیش از دوره اوستایی و ظهور اشوزرتشت وجود داشته. زمانی که زرتشت که خود نیز یکی از پزشکان برجسته عهد باستان ایران می باشد پا به عرصه وجود می گذارد، قرنهای هزاران سال بوده که این دانش در ایران زمین رواج داشته است.

یکی دانشهایی که ایران زمین در آن نقش مهمی را ایفا کرده دانش پزشکی است. دانش پزشکی در ایران پیش از دوره اوستایی و ظهور اشوزرتشت وجود داشته. زمانی که زرتشت که خود نیز یکی از پزشکان برجسته عهد باستان ایران می باشد پا به عرصه وجود می گذارد، قرنهای هزاران سال بوده که این دانش در ایران زمین رواج داشته است. اوستا که مجموع کاملی از تاریخ و فرهنگ ایرانیان پیش از ظهور زرتشت تا به دوره او می باشد، اشاره های بسیاری به دانش پزشکی و پزشکان ایرانی دارد. همچنین در دیگر کتابهای پهلوی و پارسی مانند شاهنامه بدان اشاره ها برمی خوریم.

در متون کهن آمده:

جمشید (چهارمین پادشاه پیشدادی) نخستین کسی بود که استحمام آب گرم و سرد را مرسوم کرد. در دوره پادشاهی او هفتصد سال نه گیاهی خشکید و نه جانداري بیمار شد.

تخصصهای مختلف دانش پزشکی در ایران باستان

دانش پزشکی در اوستا پنج بخش می باشد:

۱- اشو پزشک (بهداشت)

۲- داد پزشک (پزشک قانونی)

۳- کارد پزشک (جراح)

۴- گیاه پزشک(دارو عطاری)

۵- مانتره پزشک(روان پزشک):

۱- اشو پزشک(بهداشت):

اشو(اشا) بچشم پاکی و راستی می باشد. اشو هم پاکی تن و محیط را شامل می شود و هم شامل پاکی درون(روح و روان و اندیشه) می باشد. یک اشو پزشک بایستی دارای هر دو پاکی(تن و روان) باشد تا بتواند دیگران را درمان نماید. اشو پزشک پزشکی است که به بهداشت و پاک نگه داشتن محیط زندگی و شهر و پاکی تن سفارش میکند و به امور بهداشتی رسیدگی می نماید. مانند سازمان بهداشتی و بهزیستی که هم اکنون نیز در شهرها و روستاها به آموزش بهداشت و نگهداری محیط مشغولند و مردم را آموزش بهیاری می دهند(مانند واکسن زدن، پرستاری، کمکهای اولیه و ...). دور نگهداشتن بیماران از جمع و قرنطینه کردن بیماران که دارای بیماریهای خطرناک بودند، پاک نگهداشتن چهار آخشیج مقدس(آب، باد، خاک، آتش) از پلیدی و نیالودن آنها. پاکی محیط خانه کوی و محله و دیگر وظایف در این اندازه از کارهای اشو پزشک بوده. همچنین هر خانواده ایرانی موظف به اجرای این امر بوده اند. ایرانیان هیچگاه چهار آخشیج را به ناپاکی آلوده نمی کردند، بدین جهت در آب روان خود را نمی شستند و از شستن اشیا آلوده در آب روان پرهیز می کردند. همچنین آداب کردن و آب دهان انداختن را در آب گناهی بزرگ می شمردند. آتش را آلوده به مواد سوختنی دودزا و بدبو نمی کردند و همواره جایگاه آتش را پاک نگه می داشتند، خاک و زمین را به ناپاکی و پلیدی آلوده نمی کردند. همواره در خانه ها و محله ها اسپند و کندر دود می کردند تا هوا همواره هم پاک و خوشبو شود و هم حشرات (خرفستران) و میکروبها کشته شوند. این سنت و آداب هنوز در بین ایرانیان و دیگر اقوام و ملتها مرسوم می باشد.

۲- داد پزشک (پزشک قانونی):

این پزشکان بیشتر با علوم پزشکی کار می کردند. کالبد شکافی پس از مرگ جهت تشخیص بیماری و پیدا کردن را درمان برای آیندگان از جمله وظایف آنان بوده، پزشکان قانونی درگذشتگان را معاینه میکردند و پس از اطمینان حاصل کردن از درگذشته برای آن جواز کفن و دفن صادر می نمودند. اگر مرده نیاز به کالبدشکافی داشت آن را کالبد شکافی می کردند. همچنین امور مومیایی مردگان به دست اینگونه پزشکان بود که این عمل بیشتر در مصر باستان معمول بوده.

۳- کارد پزشک(جراح):

همانگونه که از نام اینگونه پزشکی پیداست نوع بیمار و درمان بخشیدن بیماران توسط این پزشکان، جراحی بوده است.

در وندیداد فرگرد هفتم بند ۳۹ در مورد کارد پزشکی چنین آمده:

کسی که میخواهد پزشک(کارد پزشک) شود یک دوپرست را جراحی کند و بیمار خوب شود او دوپرست دوم را جراحی کند و بیمار خوب شود او دوپرست سوم را جراحی کند و بیمار خوب شود پس آموزده است و همیشه می تواند کارد پزشکی کند.

همانگونه که در بند بالا اشاره شد یک کارد پزشک بایستی چندین مرتبه این عمل را انجام دهد و پس از پیروز شدن در آزمایش می تواند در این رشته پزشکی فعال باشد.

درباره کارد پزشکی که یک عمل رستمینه(سزارین) زایمان را در ایران باستان نشان می دهد در شاهنامه در خصوص زایش رستم چنین آمده:

پیامد یکی موبد چیره دست/همان ماهرخ را به می کرد مست

شکافید بی رنج پهلوی ماه/بتابید مر بچه را سر به راه

چنان بی گزندش برون آورید/که کس در جهان این شگفتی ندید

پزشکی که جراحی زایمان را بدین گونه بر روی مادر رستم، رودابه انجام می دهد، سیمرغ در شاهنامه (سنا در اوستا) یکی از پزشکان ایران باستان می باشد. سیمرغ که نام وی سنا می باشد یکی از پزشکان و مغان می باشد وی در کوه(ظاهرا دماوند) می زیسته و شاگردانش نیز در آنجا (دماوند) برای فراگیری دانش می رفته اند و او را، سنا مرغ نامیدند به دلیل جایگاه بلندش(بروی کوه). زال پسر سام که پدرش او را از کودکی به نزد سنا می سپارد تا آموزشهای مورد نیاز را بیاموزد و دانش فراگرد از شاگردان مورد توجه سنا می شود. بدین سبب زال در برخی گرفتاریهای خود از او کمک می گرفته که زایمان همسرش رودابه در هنگام زایش رستم نیز به دست سنا علاج می گردد. برای آنکه بهتر به دانش کارد پزشکی در ایران پی ببریم نیاز است آورده شود که در باستانشناسی در شهر سوخته در استان سیستان مجموعه هایی کشف گردید که بروی آنها عمل جراحی انجام گرفته بود.

۴- گیاه پزشک(اورو پزشک) :

پیشینه گیاه پزشکی با آغاز پیدایش کشاورزی و گیاه پروری در ایران همراه می باشد. نخستین اقوامی که توانستند به خواص گیاهان دارویی پی ببرند و گیاه درمانی نمایند و از گیاهان به عنوان آرام بخش و تیمار بیماران بهره برند ایرانیان بودند. گیاه پزشکی پس از گذشت هزاران سال در ایران و دیگر نقاط جهان همچنان مرسوم است و یکی از موثرترین درمانها به شمار می آید.

گیاه پزشکی در روزگارهای کهن از ایران به دیگر کشورها راه یافت از جمله هند ، چین ،میان رودان ، مصر و غیره که هنوز در آن کشورها به ویژه پاکستان و هند رایج است.

در مورد گیاه پزشکی در وندیداد فرگرد ۲۰ بند ۶ آمده:

تمام گیاهان دارویی را ستایش می کنیم و می خواهیم و تعظیم می کنیم. برای مقابله با سردرد؛ برای مقابله با مرگ؛ برای مقابله با سوختن؛ برای مقابله با تب؛ برای مقابله با تب لرزه؛ برای مقابله با مرض ازان؛ برای مقابله با مرض واژهو؛ برای مقابله با بیماری پلید جزاء؛ برای مقابله با مار گزیدن؛ برای مقابله با مرض دورکه؛ برای مقابله با مرض ساری و برای مقابله با نظر بد و گندگی و پلیدی که اهرمن در تن مردم آورد.

از متن بالا بر می آید که گیاه پزشکی برای عمده بیماریها به کار می رفته و بیشترین دردها را درمان بخش بوده در یسنا ۹ بند ۳ و ۴ و دیگر بخشهای اوستا به گیاه هوم اشاره شده (در آغاز سخن آورده شد). از گزارش وندیداد، یسنا و یشتها چنین نتیجه می شود که بسیاری از امراض و ناخوشیها در دانش پزشکی ایران مشخص و پیدا شده بوده و برای مقابله با آنها داروهای مورد نیاز را نیز به دست آورده بودند.

غیر از گیاه هوم نیز گیاهان دیگری در ایران باستان برای پزشکی مورد بهره بوده اند مانند؛ برسم گُندر؛ اسپند؛ همچنین عصاره (فشرده) گیاهانی مانند نعنا؛ بیدمشک و عرق چهل گیاه و غیره در گذشته و حال نیز در پزشکی و درمان بیماران مورد بهره قرار می گرفته و میگیرد. برخی گیاهان دارویی علاوه بر جنبه درمانبخشی در مراسم دینی و جشنها از آنها استفاده می شده مانند هوم؛ برسم و اسپند.

۵- مانتره پزشک(روان پزشک):

منظور از کلام مانتره سخنی است که با آن بیمار را آرامش می دهند و درمان می کنند، همچنین سخن پاک و مقدس هم معنی می دهد.

آنگاه که روان و روح آدمی همچنان بهم ریخته و پریشان است بهترین درمان و آرامبخش گفتار نیک و امید بخش خواندن کتاب مقدس(گاتها اوستا) شعر و یا گوش دادن به موسیقی می باشد.

وندیداد فرگرد ۷ بند ۴۴ آمده:

ای زرتشت، اگر پزشکانی گوناگون درمان بخش یکی با کارد درمان بخش ، یکی با دارو ، یکی با سخن ایزدی درمان کننده، آن کس که با سخن ایزدی (مانتره) درمان کند درمان بخش ترین درمان کنندگان است.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۵۱۰۲/چاستان-ایران-پزشک-دانش>